

שהרי יש ללמוד שליחות יד בהם משואל שמשתמש לדעת בעלים ומתחייב באונסין, קל וחומר למי שמשתמש שלא ברשות. הלכך אחד נאמר לומר שחייב אפילו בעליו עמו [שהרי משואל אין ללמוד אלא כשאין בעליו עמו. דיו לבא מן הדין להיות כנדון]. ואחד ללמד ששליחות יד אינה צריכה חסרון. ולמאן דאמר צריכה חסרון — להפנות לגזרה שוה ללמד לשומר חנם שהקריבה האמורה בו היינו שבועה, ולמדנו שאין משלם כפל על ידי טענת גנב אלא לאחר שבועה. וגם למדנו שנפטר מגנבה ואבדה בשבועה (רש"י).

ג. רועה שהניח מקלו ותרמילו על הבהמה — מתחייב באונסיה. ובלבד שעשה בה מעשה קנין, כגון שהכניסה במקל ורצתה לפניו, שהרי זו משיכה. למאן דאמר שליחות יד צריכה חסרון, דוקא בכגון שהכניסה בכך. ולמאן דאמר אינה צריכה חסרון — אפילו לא הכניסה. אם נטל את המקל והתרמיל מעליה — לדברי רבי ישמעאל, הרי זו השבה ומכאן ואילך הוא פטור על אונסין. ולדברי רבי עקיבא — חייב, שהשבה צריכה דעת בעלים. כתב הראב"ד: אין הנחת מקל ותרמיל נחשבת שליחות יד אלא אם רגיל לעשות כן כל שעה ולהניחם זמן מרובה. והרשב"א הקשה על פירושו.

דף מב

צב. א. שמירת כספי פקדון — כיצד?

ב. אלו הנהגות דרך ארץ בשמירת הרכוש ובברכתו, מסר רבי יצחק?
ג. תחילתו בפשיעה וסופו באונס, מהו?

א. מי שקיבל מעות לשמור, צררן והפשילן לאחוריו או מסרן לבנו ולבתו הקטנים ונעל בפניהם שלא כראוי — חייב, שלא שימר כדרך השומרים.

אמר שמואל: כספים אין להם שמירה אלא בקרקע (משום שהגנבים מוסרים נפשם עליהם. רא"ש). ודי בעומק טפח (רב אשי). אמר רבא: ומודה שמואל בערב שבת בין השמשות שלא הטריחוהו חכמים לקוברם בשעה זו. ובמוצאי שבת אם שהה כשיעור קבורה ולא קבר — חייב. ואם היה (המפקיד.

עפרש"י ועוד) צורבא מרבנן — פטור, שסבר שמא יצטרך למעות להבדלה.

ואמרו, עתה שמצויים גששים המגששים בקרקע, אין להם שמירה אלא בשמי קורה. ועתה שמצויים גנבים שוברי תקרות, אין להם שמירה אלא בכותל בין הלבנים. ועתה שמצויים מטפחים בכותל, אין להם שמירה אלא בטפח הסמוך לקרקע או בטפח הסמוך לשמי קורה.

ומבואר בגמרא שקרקע לאו דוקא, אלא בכל מקום השמור מפני גנבים, כגון המשמר בצריף של צייד עופות אין מצויים שם גנבים.

א. אפילו אם הניח את כסף הפקדון במקום שמניח את שלו — חייב, שאם רוצה לפשוע בשלו אין לו רשות לפשוע בשל חברו.

וכתבו הפוסקים שדרך השמירה משתנית לפי הזמן והמקום. ושמואל שאמר אין להם שמירה אלא בקרקע, מדבר במקום שהגנבים מצויים (ע' בראשונים בשם הר"י יצחק אלברגלוני).

יש אומרים שבזמננו שמירת כספים [בסכום חשוב] הנצרכת, היא על ידי הפקדה בבנק.

ב. שומר שכר שהניח הפקדון במקום משומר ומוגן היטב, ונגנב משם באונס גמור — יש

אומרים שחייב, שלא חילקה תורה בגנבה בין אונס מועט לאונס גמור [מלבד בלסטים מזוין, שהוא נמצא עם הפקדון ונאנס] (עפ"י שאלתות דרב אחאי גאון — ערא"ש ועוד).
וכן נקט הרמב"ן אלא שלדעתו אם קפץ עליו חולי או אונס אחר בגופו ובגלל אותו אונס נגנב — הרי זה כלסטים מזוין ופטור. ויש חולקים וסוברים ששונה חולי וכד' שלא ארע האונס בפקדון אלא באדם, ולא פטרה תורה אונסין בשומר שכר אלא בכגון האונסים המפורשים בשואל, מת הפקדון או נשבר או נשבה, שהאונס בגופו של פקדון וכן צדד הרשב"א).
ויש אומרים ששומר שכר פטור בכל גנבה באונס גמור. (עתוס' ועוד).

שומר חנם שיש עדים שנגנבה או אבדה בלא פשיעה — פטור מן השבועה, ואין צריך להשבע שלא שלח בה יד כי אין מחזיקים סתם אדם ברשעות לשלוח יד בממון חברו. ואולם כשהעדים מעידים שנגנבה ואינם מעידים שלא פשע, מתוך שנשבע שלא פשע נשבע גם שלא שלח בה יד (רא"ש עפ"י הירושלמי).

ב. אמר רבי יצחק:

וצרת הכסף בידך — אף על פי שצורורים, יהיו בידך. [אבל צרם והפשילם לאחוריו — אין זו שמירה ראויה];

לעולם יהא כספו של אדם מצוי בידו שנאמר וצרת הכסף בידך;
לעולם ישליש אדם את מעותיו, שליש בקרקע ושליש בפרקמטיא ושליש תחת ידו;
אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין (יצו ה' אתך את הברכה באסמין). [תנא דבי רבי ישמעאל, אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שלטת בו... וע"ע פסיקתא דרב כהנא 'עשר תעשר' ד].

[ההולך למוד את גרנו אומר יהר"מ ה"א שתשלח ברכה במעשה ידינו.
התחיל למוד, אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה. מדד ואח"כ בירך — הרי זו תפילת שוא, לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין.
יש אומרים שמברך בשם ומלכות (עריטב"א; אבודרהם). ודעת הרמב"ן שלא חייבו ברכה זו אלא בהולך להפריש תרומות ומעשרות, שהבטיח הקב"ה בברכתו עליהם, לכך תקנו ברכה זו לומר שהבטחתו של הקב"ה קיימת ואין זו ברכה לבטלה (מובא בריטב"א)].

ג. תחלתו בפשיעה וסופו באונס, כגון: שומר שהניח פקדונו בצריף צידי עופות; כלפי שריפה הרי זו פשיעה, ואילו מגנבים הוא שמור, ונגנב — נחלקו שתי לשונות בדברי רב יוסף אם חייב או פטור. והסיקו הלכה שחייב.

ודוקא במצב שאפשר להניח שאילולא הפשיעה לא ארע האונס, אבל במקום שהאונס אינו שייך כלל לפשיעה, כגון בהמה שמתה כדרכה — פטור. תוס'. וכפי שנתבאר לעיל לו).

צג. מה הדין במקרים הבאים?

א. שומר שמסר כספי פקדון לאמו ולא אמר לה שהם פקדון, כדי שתשמרם היטב בדעה שהם שלו, והניחתם בארגז ונגנבו.

ב. אפוטרופוס של יתומים שקנה שור עבורם, ומסרו לבוקר. לבסוף הוברר שהיה השור חסר שיניים ולא אכל ומת.

ג. מי ששמר על כשות שהפקיד חברו בידו, והיה גם לו כשות, ואמר לאשר על ביתו, הטל כשות זה לעשות ממנו שכר (על שלו היה אומר), והלך השליח ושינה מדבריו והטיל כשות של פקדון.

א. מסירת הפקדון לאם אינה נחשבת פשיעה, שכל המפקיד על דעת אשתו ובני ביתו הוא מפקיד. כמו כן אין לחייבו על שלא יידעה שהם כספי פקדון — מאחר שהיה סבור שבכך תשמרם יותר טוב, כי תסבור שהם שלו. את האם אין לחייב על שלא שמרתם בקרקע — שהרי לא ידעה שהם פקדון. הלכך הורה רבא: ישבע הוא שמסר את כסף הפקדון לאמו, ותשבע האם שהניחה כספים אלו בארגז ונגנבו, ופטור.

א. אין האם צריכה להשבע שלא אמר לה בנה שאינם שלו — הואיל והיא טוענת ודאי וגם בנה אומר כן, והמפקיד אינו יכול לטעון אלא שמא אמר לה (רא"ש).

ב. אילו היה שומר שכר, היה מתחייב באופן זה, שלגביו נחשבת מסירה זו לפשיעה (עפ"י רמב"ן ועוד).

ב. הורה רמי בר חמא: האפוטרופוס פטור, כי לא פשע בכך שקנה שור ללא שיניים — הואיל ומסרו לבוקר הבקי בדבר, ועליו מוטל להשגיח (ערמב"ן). והבוקר חייב, שהרי הוא שומר שכר עבור היתומים ומוטל עליו לעיין ולבדוק.

ואולם כאשר היתומים אינם מופסדים, שכבר נטלו את דמי השור מהמוכר, יכול המוכר לטעון כנגד הבוקר היה לך להודיעני שאינו אוכל [ומדובר בסרסור הקונה בהמות ומוכרן מיד, שאינו אמור לדעת מצבן] — הלכך ישבע המוכר שלא ידע שאין לשור שיניים, וישלם הבוקר למוכר דמי בשר בזול.

א. פרש"י, הטיל פשרה ביניהם לשלם רק שני שלישי מדמי השור, מאחר ואין זו פשיעה כל כך מצד הבוקר, שאומר העמדתיו עם כל השוורים לאכול. [ואילו היה התשלום ליתומים, לא היה מפשר]. ויש מפרשים שעשה פשרה לפי שהיה מסופק אם יכול המוכר לתבוע את הבוקר, שהרי אינו בעל דינו ולא נתחייב לו כלום ואין כאן פשיעה מצד הבוקר (עתוס').

ורבנו תם והרמב"ן פרשו שדין גמור הוא, שאם היה מודיעו היה המוכר שוחטו מיד ומוכרו בזול, כי לא היה יכול להשהותו עד יום השוק, שהיה מת קודם. (וע"ע ברז"ה וברא"ש בשם הראב"ד).

ב. מרש"י ותוס' מבואר שדין זה שנוי במחלוקת רבי יוסי וחכמים בשוכר שהשאיל לאחר, ולדברי חכמים הבוקר אין לו דין ודברים עם המוכר ופטור מלשלם לו אלא ליתומים בלבד. [ואולם הלכה כרבי יוסי]. ומבואר מדבריהם שהיתומים אינם אלא כשומרי חנם על השור כלפי המוכר. וכן כתב הריטב"א.

ואילו הראב"ד (מובא ברא"ש) כתב שגם חכמים מודים כאן, מפני שהיתומים דינם כשומרי שכר עבור המוכר [בשביל מעותיהם שהם באחריותו], והרי הבוקר של היתומים נכנס תחתיהם ולכך מחויב לשלם למוכר.

ג. הרמב"ם מפרש שהספסור פטור לשלם ליתומים, כי על הלוקח לבדוק קודם שיקנה. הלכך הרועה חייב, שמדיני שמירתו לעיין ולהשגיח עליו (עפ"י כסף משנה ואו"ש — מכירה טו, יא. וע' תורת חיים).

ד. משמע בסוגיא שהאפוטרופוס חייב על פשיעה, אם לא שמר על נכסי היתומים כראוי (עפ"י תוס', רא"ש, רשב"א). והרמב"ן כתב שאפוטרופוס שמינהו בית דין שומר שכר הוא (וכ"כ הראב"ד והר"ן). ואם מינהו אבי יתומים, אינו אפילו כשומר חנם.

ג. השומר לא פשע, שהרי אמר לעושה-השכר ליטול משלו. ואולם אם יכול היה להבין שהמטיל-לשכר לקח כשות של פקדון, ולא מיחה בו — חייב. כגון שהפקדון נמצא בריחוק מקום ונשתהה זה עד שהביא.

אפשר דוקא בשומר שכר נחשבת זו פשיעה, שהיה לו לחוש ולברר. ושמא אפילו בשומר חנם היה לו לחוש שמא נתקל בלשונו. (ערמב"ן. והר"ן והריטב"א נקטו כסברא ראשונה). וכן עושה השכר אינו חייב, מאחר ולא אמר לו בפירוש מכאן תקח ומכאן אל תקח. (והלה אינו 'שומר' הלכך אינו מתחייב על טעותו. ערמב"ן).

ואילו היו שני מינים, או אפילו מין אחד אבל במקומות שונים, הרי כשאמר לו ממין זה או ממקום זה — הוי קפידא, ולא היה לו ליקח מהאחר (עפ"י תוס' ורא"ש). אכן, אם היה כשות הפקדון משובח, וכן השכר הנעשה ממנו — חייב השומר לשלם דמי הכשות, שהרי נמצא מורוח מכשות של חברו. אבל אם התמיץ השכר (רב סמא בריה דרבא) או שהיה הכשות פגום לעשיית שכר (רב אשי. לפרש"י, שהיה עם קוצים. לפר"ח ור"ף: היה צריך ריכוך) — אינו חייב לשלם לו אלא לפי מה שהשביח השכר מאותו כשות.

דף מג

צד. א. המפקיד מעות אצל שולחני — האם מותר לו להשתמש בהן, ואם כן, האם חייב בגניבה ואבידה ובאונסין? ומה דין המפקיד אצל חנוני?

ב. גזבר המפקיד מעות הקדש אצל שולחני — האם מעל הגזבר?

א. המפקיד מעות אצל שולחני; אם צרורים וחתומים (רב יהודה) או צרורים בקשר משונה (רב מרי. ולפי לשון אחרת נסתפק רב מרי בדבר. הלכך לא ישתמש בהם. רי"ף) — לא ישתמש בהם. לפיכך אם שמרם כראוי ואבדו אינו חייב באחריותם, כדין שומר חנם. ואם מותרים [ובכלל זה צרורים כדרכם ואינם חתומים] — ישתמש בהם, לפיכך אם אבדו חייב באחריותם. לדברי רב הונא חייב באונסין כשואל, אפילו לא נשתמש בהם. ולדברי רב נחמן אינו אלא כשומר שכר ופטור מאונסין, כל עוד לא נשתמש בהם.

א. הלכה כרב נחמן בדינים, שאינו אלא שומר שכר (רי"ף ורא"ש; חו"מ רצב, ז). ואולם אם נשתמש בהם — הריהם הלואה וחייב באונסים אפילו החזירם למקומם אחר שנשתמש (רב האי גאון; רי"ף ועוד — כבאר הרא"ש).

ב. יש אומרים שלרב הונא אם חזר המפקיד ואמר לשולחני איני רוצה שתוציאם, תנם לי בעינם — יכול ליתן לו מעות אחרים, כי נתנם לו על מנת להוציאם ומלוה הם. ואם קידש המפקיד בהם אשה — אינה מקודשת (כן צידד הרמב"ן, וכ"כ התוס' לעיל כט.).

המפקיד אצל בעל הבית — בין צרורים ובין מותרים לא ישתמש בהם.

חנוני — כבעל הבית. דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: חנוני כשולחני.

כתבו הפוסקים האחרונים שגם מי שאינו שולחני, הואיל וכרגיל סתם אדם מתעסק במעות